

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 12.03.2002
KOM(2002) 132 endelig

**MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL RÅDET OG EUROPA-
PARLAMENTET**

**VANDFORVALTNING I UDVIKLINGSLANDENE
STRATEGI OG PRIORITETER FOR EU'S UDVIKLINGSSAMARBEJDE**

{SEK(2002)288}

**MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN TIL RÅDET OG EUROPA-
PARLAMENTET**

**VANDFORVALTNING I UDVIKLINGSLANDENE
STRATEGI OG PRIORITETER FOR EU'S UDVIKLINGSSAMARBEJDE**

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	Udfordringer på vand- og udviklingsområdet.....	4
1.1.	Ferskvandssituationen i udviklingslandene	4
1.2.	Den internationale debat	5
1.3.	Internationale målsætninger.....	6
2.	EU's udviklingssamarbejde i henseende til vandressourcer	7
2.1.	Nuværende vandrelaterede strategier og aktiviteter.....	7
2.2.	Vand som et led i EU's udviklingsprioriteter.....	9
3.	Hvordan vand indgår i EU's medlemsstaters og andre aktørers politik.....	12
3.1.	EU's medlemsstater	12
3.2.	Samordning og komplementaritet	13
3.3.	Internationale organisationer og partnerskaber.....	13
3.4.	EU's rolle: politisk dialog, udviklingssamarbejde og handel.....	14
4.	Overvejelser for fremtiden.....	14
4.1.	Styrkelse af den politiske profil	14
4.2.	Integreret vandressourceforvaltning i praksis	15
4.3.	Aktioner i forbindelse med forskellige vandanvendelser	18
4.4.	De største udfordringer på globalt plan	21
4.5.	Strategisk partnerskab for vand.....	23
5.	Konklusioner.....	23

BILAG : SEK(2002)288

Sammendrag:

Denne meddelelse indeholder retningslinjerne for EU's støtte til vandressourceforvaltningen i udviklingslandene; støtten skal bidrage til at opfylde de vigtigste udviklingsmål, der er fastlagt i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab - fattigdomslempelse, bæredygtig økonomisk og social udvikling samt udviklingslandenes integration i verdensøkonomien.

Adgang til vand og sanitære installationer for alle i udviklingslandene er både nu og i fremtiden en meget krævende udfordring, som skal tages op i en bredere sammenhæng, nemlig i forbindelse med bæredygtig integreret vandressourceforvaltning (herunder f.eks. vandressourcesystemernes naturaspekter, vandanvendelser i alle økonomiske sektorer og til alle formål, de institutionelle rammer for forvaltningen af en udtømmelig ressource, geografiske variationer med hensyn til ressourcer og efterspørgsel samt vandforurening). Et af formålene med denne meddelelse er at belyse, hvor og hvordan politikker i tilknytning til vand og udvikling indgår i EU's udviklingsprioriteter. Det er vigtigt at betragte vandressourceforvaltning som et tværgående emne, der skal indgå i de fleste af Fællesskabets udviklingspolitikker og i fattigdomsbekæmpelsen.

Dokumentet skal ses i sammenhæng med den højere profil, som vand har fået på den internationale dagsorden, og som har skabt øget international forståelse af, at det er tvingende nødvendigt at opnå global vandforsyningsikkerhed og betragte vandforsyning ud fra et helhedssyn som en forudsætning for bæredygtig udvikling. Meddelelsen er således baseret på de nylige henstillinger til handling, som blev fremsat på den internationale ferskvandskonference i Bonn, bl.a. til at sætte udviklingen af et EU-initiativ på dagsordenen for verdenstopmødet om bæredygtig udvikling.

I meddelelsen beskrives en omfattende, integreret strategi, som dækker alle aspekter af vandressourceforvaltning og alle vandforbrugere. Det politiske budskab er, at strategierne bør baseres på de overordnede principper i integreret vandressourceforvaltning. Desuden er fokus for de beskrevne nøgleaktioner adgang til vandforsyning og sanitære installationer, grænseoverskridende vandforvaltning samt tværfaglig samordning og integration.

Strategien for bæredygtig adgang til og forvaltning af vandressourcer omfatter sektorale, tværgående emner og alle aspekter af bæredygtighed. Økonomisk, social og miljømæssig bæredygtighed er betinget af, at der indføres en efterspørgselsstyret forvaltning, som omfatter værdisætning af vand til alle anvendelser. Forvaltning på vandløbsoplandsniveau, alle parters (også kvinders) deltagelse i alle trin af beslutningsprocessen samt udveksling af viden og information vil fremme den institutionelle bæredygtighed og forebygge konflikter.

Bæredygtig adgang til vand og vandforvaltning i udviklingslandene afhænger af politisk vilje og brugernes ejendomsret til ressourcerne. Dette er afgørende for den fælles forvaltning af EU's udviklingssamarbejde. Desuden indeholder meddelelsen en række forslag til, hvad der kan gøres for at tackle de globale udfordringer i relation til vand (mindskelse af klimaændringernes følger, handelens indflydelse på globaliseringen, regionalt samarbejde osv.). Det langsigtede samarbejde med udviklingslandene om disse vandrelaterede aspekter vil bidrage til at sikre bæredygtig udvikling og fattigdomslempelse på globalt plan.

1. UDFORDRINGER PÅ VAND- OG UDVIKLINGSOMRÅDET

1.1. Ferskvandssituationen i udviklingslandene

Ferskvand er en udtømmelig, knap ressource, som er af afgørende betydning for alt liv, for økonomisk produktive aktiviteter og for selve miljøet. Af kritisk vigtighed for enhver analyse af nutidens vandudfordringer i udviklingslandene er det forhold, at enhver strategi for fattigdomslempelse skal tage udgangspunkt i menneskets behov for adgang til vand og nødvendigheden af rimelig, bæredygtig forvaltning af denne kritiske ressource, hvilket er i hele samfundets interesse. Et sundt, rent miljø og adgang til vand er af lige stor vigtighed for menneskets sundhed, værdighed og produktive arbejde.

Her i begyndelsen af det nye årtusind er der stadig overordentlig mange uopfyldte behov. I 2000 havde 1,1 mia. mennesker (17% af verdens befolkning) ikke adgang til rent vand, og 2,4 mia. (40%) havde ikke adgang til tilstrækkelige sanitære installationer. De fleste af disse mennesker bor i Afrika og Asien. Den hastigt stigende urbanisering øger efterspørgslen. I byområder er der kun indlagt vand i 18% af boligerne, og kun 8% er tilknyttet et spildevandsudledningssystem¹. Desværre betaler de fattigste beboere ofte mere for det vand, de køber af sælgere, end de mere velhavende, som får deres vand fra en vandforsyning til statsstøttede priser. De fattige befolkningsgrupper i byerne er ligeledes udsat for større risiko for sygdom på grund af utilstrækkelig miljøsanering.

Vandforvaltning bør derfor indgå i al udviklingsplanlægning og -programmering rettet mod fattigdomsbekæmpelse, som er et centralt mål i EU's udviklingspolitik og samarbejdsaftalerne med udviklingslandene.

Befolkningstilvæksten, de nye livsformer og den økonomiske udvikling lægger overalt øget pres på vandressourcerne, men især i udviklingslandene, hvor der er en tendens til, at vandforbruget stiger endnu hurtigere end befolkningstilvæksten. Situationen i mange lande i Afrika og Asien kompliceres af, at vandforsyningen er underlagt store sæsonbetonede udsving og regelmæssigt tilbagevendende tørke- og oversvømmelsesperioder². I 2025 vil to tredjedele af verdens befolkning bo i lande med en belastet vandsituation. Klimaændringerne er og vil også fremover være en del af årsagen til det yderligere pres på vandet, som især udviklingslandene og her navnlig de fattigste befolkningsgrupper er udsat for. For mange udviklingslande og -samfund er evnen til at klare og tilpasse sig klimaændringerne af afgørende betydning for fattigdomslempelsesstrategierne og de overordnede udviklingsmuligheder.

Vandforsyningssikkerheden er mest kritisk på husholdningsniveau, men der er også behov for pålidelig forsyning til landbrug, industri, energifremstilling osv. Landbruget er den største vandforbruger og tegner sig i nogle udviklingslande for 80% af forbruget. Selvom landbrugets andel falder i takt med den øgede vandproduktivitet, er det store forbrug af vand til fødevarerproduktion foruroligende i en verden med en hastigt stigende befolkning.

Fordelingen af vand mellem de forskellige brugere vil således give anledning til stedse flere konflikter. Dårlig vandforvaltning (f.eks. i form af ubæredygtig vandingspraksis) kan føre til tørke og ørkendannelse. Under disse omstændigheder er det forhold, at mange store floder, søer og grundvandsmagasiner går på tværs af grænserne, en stigende kilde til potentielle

¹ Global water supply and sanitation assessment - 2000 Report , WHO-UNICEF-WSS Collaborative Council

² UN/SEI: Comprehensive Assessment of the Freshwater Resources of the World.

konflikter³. Deling af vandressourcer (både opstrøm og nedstrøm) mellem lande med forskellige udviklingsmål og institutionel kapacitet er et spørgsmål om konfliktforebyggelse, som derfor bør gøres til genstand for større politisk opmærksomhed.

Menneskelige aktiviteter udgør også en alvorlig potentiel trussel for vandet. I mange industri- og landbrugsaktiviteter indgår anvendelse af kemikalier, som ofte ender i overflade- og grundvandet, enten lige efter at de udledes eller efter lang tids oplagring under uhensigtsmæssige forhold. I udviklingslandene ledes det meste spildevand direkte ud i floder, søer og kystområder uden nogen som helst form for behandling. Den faldende vandkvalitet har ikke blot alvorlige følger for adgangen til ressourcerne og menneskets sundhed, men også for vitale økosystemer.

1.2. Den internationale debat

I de seneste år har vand og vandforvaltning fået en skarpere profil på den internationale dagsorden. Fornyet frygt for vandressourcerne er sammen med den traditionelle bekymring over adgang til vand og sanitære installationer sat på dagsordenen. En række store internationale begivenheder har bidraget til at gøre vand og vandforsyning mere synlig, hvilket blot understreger de ovenfor beskrevne bekymringer.

To af de indbyrdes forbundne hovedmålsætninger for Det Internationale Drikkevands- og Sanitetstiar 1980-1990 var at opfylde menneskers grundlæggende behov for adgang til vand og sanitære installationer. Disse mål er stadig uopfyldte, men andre forhold har siden presset sig på. Vandets økonomiske værdi blev understreget på konferencen i Dublin i 1992 sammen med behovet for demokratiske strategier og en erkendelse af kvinders rolle i vandforvaltningen⁴. På miljøtopmødet i Rio de Janeiro i 1992⁵ blev det slået fast, at vand er af afgørende vigtighed for den miljømæssige bæredygtighed, både på kort og langt sigt, og at det er nødvendigt at sikre økosystemerne ved at behandle vand som en knap ressource uden derved at hindre opfyldelsen af menneskets basale behov for vand og sanitære installationer. Med de mange forhold, som indgår i problemstillingen om vand, er der gradvist opstået et behov for at udvikle en integreret strategi i forbindelse med vandressourceforvaltning.

En effektiv, ligelig anvendelse af vand forudsætter, at man går bort fra de politikker, som behandler vand som en ubegrænset, "gratis" ressource. Det drøftes stadig, hvordan man skal værdisætte vand, især i udviklingslandene, hvor det at sætte en pris på vand kan være politisk, økonomisk eller kulturelt upopulært. Hvor princippet om værdisætning nu er accepteret, drejer diskussionen sig om, hvilke vandmængder der skal tildeles de konkurrerende anvendelser i forskellige sektorer, og hvad forsyningspligtjenester til dækning af grundlæggende menneskelige behov skal koste.

Disse emner og nødvendigheden af at behandle dem ud fra en helhedssynsvinkel blev yderligere understreget på det andet "World Water Forum" i Haag i marts 2000. På dette tidspunkt var man blevet mere bevidst om forhold som vandets knaphed og det stigende pres på denne vigtige, sårbare ressource. *Vandforsyningsikkerhed*⁶ blev valgt som det overordnede, globale mål. På grundlag af en omfattende høringsproces blev der på Forummet

³ I alt 261 vandløbsoplande, som dækker 45% af jordens overflade, huser 40% af dens befolkning og opsamler 80% af alt flodafstrømningsvand, krydser to eller flere landes politiske grænser (Aaron T. Wolf: Criteria for equitable allocations: the hearth of international water conflict).

⁴ Den internationale konference om vand og miljø i Dublin, januar 1992.

⁵ Agenda 21, kapitel 18.

⁶ Se bilag 1 - Ordforklaring.

fremlagt en vision for vand og miljø samt rammer for handling, som dannede grundlag for en ministererklæring. Handlingsrammerne, som blev udviklet af Global Water Partnership, understregede vigtigheden af at mobilisere den politiske vilje, effektivisere vandforvaltningen, sikre ansvarlig anvendelse af vand og øge investeringerne i fremtidens vandforsyning.

Et af Water Supply and Sanitation Collaborative Council's ansvarsområder har siden 1991 været at øge bevidstheden om vandforsyning og sanitære installationer. Dette Råd understreger vigtigheden af kommunikation og lægger stor vægt på undervisning i hygiejne og miljøsanering⁷. Adskillige multilaterale miljøaftaler omhandler direkte eller indirekte vandforvaltning, bl.a. RAMSAR, FN's konvention om bekæmpelse af ørkendannelse og om klimaændringer og FN's forum om skove.

På den internationale ferskvandskonference i december 2001 i Bonn, der er led i forberedelserne til verdensstopmødet om bæredygtig udvikling i Johannesburg i september 2002, blev der fremsat 27 henstillinger om de prioriterede temaer embedsførelse, finansielle ressourcer og kapacitetsopbygning. Fem budskaber blev understreget: - 1) at opfylde de fattiges behov for sikker forsyning; 2) at decentralisere beslutningsprocessen og gennemføre aktiviteter på det mest hensigtsmæssige niveau; 3) at udvikle nye partnerskaber og koalitioner; 4) at samarbejde på vandløbsoplandsniveau og endelig 5) at sikre bedre embedsførelse.

Et af formålene med denne meddelelse er, at den skal danne grundlag for udviklingen af Fællesskabets bidrag til verdensstopmødets vand-del, som skal indgå i målene og målsætningerne i meddelelsen om den eksterne dimension af bæredygtig udvikling.

1.3. Internationale målsætninger

Et overordnet mål er at sikre, at alle i vore dage har adgang til tilstrækkelige vandforsyninger, samtidig med at vi bevarer mængden og kvaliteten af denne ressource med henblik på at beskytte vigtige økosystemers funktion og sikre vand til fremtidige generationer. Det overordnede internationale udviklingsmål for udviklingssamarbejdet er inden 2015 mindst at halvere antallet af personer, der lever i dyb fattigdom. Følgende tre mål relateret til vand skal opfyldes, hvis dette overordnede mål skal nås:

Vandressourceforvaltning: I den erklæring, der blev vedtaget i anledning af årtusindskiftet, understregedes vigtigheden af at reducere ubæredygtige anvendelser af vandressourcerne ved at udvikle vandforvaltningsstrategier på regionalt, nationalt og lokalt plan. Et særligt mål er, at der i alle lande inden 2005 skal vedtages omfattende politikker og strategier for integreret vandressourceforvaltning.

Vandforsyning: I sin erklæring fra årtusindskiftet afgav FN's generalforsamling et løfte om, at antallet af personer, som ikke har bæredygtig adgang til tilstrækkelige mængder sikkert, billigt vand, skal halveres inden 2015. Som opfølgning på "Second World Water Forum" anbefalede det på konferencen i Bonn, at målet vedrørende drikkevand skulle suppleres med et tilsvarende mål om inden 2015 at halvere antallet af personer, som ikke har adgang til bedre **sanitære installationer**.

⁷ Handlingsprogram vedtaget på Fifth Global Forum of the Water Supply and Sanitation Collaborative Council, Iguacu, Brasilien, november 2000.

2. EU'S UDVIKLINGSSAMARBEJDE I HENSEENDE TIL VANDRESSOURCER

Det Europæiske Fællesskabs udviklingspolitik er baseret på princippet om en bæredygtig, rimelig og demokratisk menneskelig og social udvikling⁸. Det principielle mål er at nedbringe fattigdommen, især "at adgang til og bæredygtig forvaltning af vandressourcer skal være en vigtig del af politikkerne for den sociale sektor"⁹. Et af formålene med denne meddelelse er at påvise, hvordan vand hænger sammen med de prioriteter, som er fastlagt i EU's udviklingspolitik.

2.1. Nuværende vandrelaterede strategier og aktiviteter

I 1998 offentliggjorde Kommissionen sine retningslinjer for udviklingssamarbejdet - 'Guidelines for water resources development co-operation'¹⁰ - med en strategi for en rimelig, effektiv og bæredygtig forvaltning af vandressourcerne. De indeholder Fællesskabets strategi for vandrelaterede udviklingsaktiviteter og er derfor en integrerende del af de politiske retningslinjer i denne meddelelse. Fokus for EU's støtte til vandforsyningen i udviklingslandene har gradvist flyttet sig fra en projektorienteret tilgang, hvor hovedvægten lå på (især de tekniske aspekter af) vandforsyning, til en mere programorienteret strategi med bl.a. større hensyn til sociale og miljømæssige problemer og støtte til bedre forvaltning af denne ressource.

Retningslinjerne for forvaltning af vandressourcer og forsyningspligtigheder er inddelt i seks kategorier: for institutioner og forvaltning; sociale; økonomiske og finansielle; for miljøet; for information og kommunikation og for teknologi. Disse 19 principper (den fuldstændige liste findes i bilag 2) og værktøjerne til at anvende dem på planlægnings- og projektniveau er allerede nu retningsgivende for de vandrelaterede udviklingsaktiviteter, som EU yder støtte til. I anvendelsen af disse principper bør der lægges særlig vægt på visse aspekter af integreret forvaltning såsom integration mellem areal- og vandanvendelse, mellem opstrøms- og nedstrømsområder i vandløbsoplande, mellem vandets kvantitative og kvalitative aspekter og mellem sociale og miljømæssige aspekter. Henstillingerne fra den undersøgelse, som Europa-Parlamentet lod foretage i 2000, er også medtaget i meddelelsen¹¹.

Vandressourcerne er underlagt en lang række krav/pres, som indvirker på tilgængelighed og kvalitet. Disse forskellige krav er i konflikt med hinanden. Overforbrug eller forurening af vand foretaget af en enkelt bruger eller i en del af et vandløbsopland begrænser alle andres muligheder. Vandressourcerne skal forvaltes integreret, og der skal tages hensyn til alle legitime anvendelsesområder og krav, herunder miljømålsætninger. Integreret forvaltning forudsætter, at vandressourcerne i et givent vandløbsopland eller sø-afvandingsområde forvaltes ud fra en helhedsbetragtning, hvor man afvejer vandmiljøets vandbehov og de forskellige vand anvendelser. En integreret strategi forudsætter ligeledes, at der tages hensyn til alle former for vand, herunder også grundvand og kystfarvande. Det gælder navnlig for floder, som løber gennem flere lande, og søer, som mere end et land grænser op til. **Integreret vandressourceforvaltning**¹² og **forvaltning af vandløbsoplande** er centrale principper i EU's politik.

EU's samarbejde har traditionelt været gennemført på regional basis.

⁸ Rådets og Kommissionens erklæring om Fællesskabets udviklingspolitik, november 2000.

⁹ Meddelelse om Fællesskabets udviklingspolitik, side 18.

¹⁰ Fællesskabets udviklingspolitik (1998): Guidelines for water resources development co-operation. Towards sustainable water resources management - A strategic approach.

¹¹ Europa-Parlamentet: GD for forskning (2000): Vand og udvikling i udviklingslandene.

¹² Se definitioner i bilag 1 - ordforklaring.

Midlerne kommer fra Den Europæiske Udviklingsfond (AVS-landene) og EU's budget (de sydlige Middelhavslande og Mellemøsten, Asien og Latinamerika, Østeuropa og Centralasien); desuden ydes der lån fra Den Europæiske Investeringsbank. Inden for de forskellige regionalprogrammer er der visse fællestræk mellem vandrelaterede politikker og aktiviteter - i de fleste tilfælde med fokus på fattigdomslempelse - men der er også forskelle afhængigt af regionale forhold og retsaftaler. Se bilag 3 for en mere detaljeret beskrivelse.

– Erfaringer

De fleste vandprojekter vedrører vandforsyning og sanitære installationer i landdistrikter og byer, og et stigende antal er rettet mod vandressourceforvaltning i en bredere sammenhæng. Der gennemføres regelmæssigt evalueringer for at vurdere resultaterne ud fra relevans, effektivitet, nyttevirkning, indvirkning og bæredygtighed.

Anvendelsen af metoden til forvaltning af projektcykler, Project Cycle Management, som ramme for udviklingssamarbejdsprojekter har skabt større konsekvens i projektforløbet, fra planlægning til evaluering. Hvis denne metode anvendes korrekt, kan det ud fra målelige indikatorer måles, i hvor høj grad specifikke målsætninger (f.eks. øget forsyning, bedre vandkvalitet, omkostningseffektivitet og miljøindvirkning) er nået. I den følsomme politiske og økonomiske kontekst, som udviklingsprojekter gennemføres i, er målet at sikre, at der i projektudformningen tages hensyn til forskellige antagelser og risici. At behandle vandbehovet med udgangspunkt i problemer og løsninger kan endelig tilskynde til udviklingen af mere omkostningseffektive metoder; i mange tilfælde bør det undersøges, om den eksisterende infrastruktur kan udnyttes bedre (f.eks. ved at mindske vandtabet), før man udarbejder nye systemer.

Resultaterne af evalueringerne¹³ har vist, at visse nøgleelementer skal tages i betragtning, hvis de vandrelaterede projekter og programmer skal kunne gennemføres med held. Det drejer sig f.eks. om en *integreret strategi* (udformning, opbygning, uddannelse, forvaltning, herunder overvågning af vandkvalitet og miljøanliggender); *inddragelse af alle parter* på alle ansvarsniveauer og alle trin i projektets udformning og gennemførelse (for at sikre, at der i projektudformningen tages hensyn til lokale praksisformer, erfaringer og præferencer for forskellige løsningsmodeller, hvilket også omfatter kvinders deltagelse og bevidsthed om kønsaspektet i udformning, forvaltning og overvågning); *kapacitetsopbygning*, især mhp. bæredygtig forvaltning af ressourcer og serviceydelser, drift og vedligeholdelse af systemer; samt endelig *bevidsthed* om sociale og miljømæssige behov, indvirkninger og omkostninger, f.eks. tilskyndelse til og udvikling af en forbrugerkultur hos vandforbrugerne. For så vidt angår miljøet, kan vandprojekterne blive mere effektive, hvis de gennemføres i sammenhæng med en strategi for forureningsbekæmpelse eller biodiversitet.

Disse resultater viser især, at det er vigtigt med en entydig identifikation af modtagerne og deres problemer; systemerne skal opfylde brugernes reelle behov og tage hensyn til forskellige livsformer og forbrugsmønstre; de skal bygge på deres viden og erfaringer og tilpasses deres - bl.a. finansielle - kapacitet til at vedligeholde og forvalte systemerne. Der bør gennemføres brugerundersøgelser, således at man kan planlægge den bedst mulige programudvidelse, især for at nå de fattigste befolkningslag i byområderne.

¹³ F.eks. 'Evaluation globale des projets d'hydraulique villageoise en Afrique de l'Ouest' (1997); evaluering af et projekt i Kampala om øget adgang til vandforsyning (2000).

Evalueringer af vandforsyningsprojekter i landdistrikter og byer i Afrika har især vist, at de fleste af disse projekter ganske vist er rettet mod at forbedre sundhedsforholdene, men ofte indgår sanitære installationer og vandkvalitetsaspekter ikke i tilstrækkelig grad; bevidstgørelses- og kapacitetsopbygningsaktiviteter, som gennemføres sammen med aktører på sundhedsområdet, skal derfor omfatte disse aspekter. Evalueringer af miljøkomponenten i TACIS' regionalprogram, især for Sortehavet, Det Kaspiske Hav og Aral Søen, har bekræftet vandkvalitetens store indvirkning på landbrug, fiskeri og turisme, og i hvor høj grad kystområdernes økonomi får udbytte af aktioner til forbedring af vandkvaliteten i bifloder.

Trods de eksisterende rapporters store værdi er der brug for et bredere spektrum af evalueringer, som skal danne grundlag for fremtidige aktioner (f.eks. for aktiviteter til forureningsbekæmpelse, erfaringer med tværnationalt vand og konfliktforebyggelse). Donorkoordinering drejer sig ikke blot om bedre kommunikation om planlægning og projektudformning, men også om at udveksle erfaringer, der kan øge indvirkningen af fremtidige interventioner.

2.2. Vand som et led i EU's udviklingsprioriteter

Som anført i indledningen til kapitel 2 er hovedformålet med EU's udviklingspolitik at nedbringe fattigdommen. *Fattigdom* er ikke bare defineret som fraværet af indkomst og finansielle ressourcer, men omfatter også begreber som sårbarhed, adgang til tilstrækkelige fødevarerforsyninger, undervisning og sundhed, naturressourcer og drikkevand, jord, beskæftigelse og kredit, information og politisk deltagelse, serviceydelser og infrastruktur. Alle disse betingelser skal være opfyldt, hvis ugunstigt stillede personer skal have kontrol over deres midler og udvikling, have lige muligheder og bo i et sikkert, sundt miljø. Adgang til denne fælles ressource og øget adgang til serviceydelser for ugunstigt stillede er således hjørnestenene i strategierne for fattigdomsbekæmpelse. Blandt de kritiske ressourcer, som mange familier i landdistrikter skal have adgang til, er jord og vand, og blandt de kritiske serviceydelser, som alle - i by og på land - skal have adgang til, er sikker, pålidelig vandforsyning og tilstrækkelig bortskaffelse af affald.

Fattigdomsproblemerne i udviklingslandene er komplekse og multidimensionelle. Da vand er et socialt, økonomisk og miljømæssigt gode af grundlæggende betydning for al menneskelig aktivitet, hænger sund forvaltning af denne ressource og de serviceydelser, som er afhængige af den, direkte eller indirekte sammen med opfyldelsen af disse mål. *Vandforvaltning er et tværfagligt emne, som skal med i de udviklingspolitikker, der er knyttet til fattigdomslempelse.* Vandforvaltning er på mange måder relevant for de tematiske prioriteter og tværgående emner i EU's udviklingspolitik¹⁴. Nedenstående analyse handler om, hvor og hvordan politikker i tilknytning til vand og udvikling bør integreres i disse prioriteter.

– Integration og samarbejde på regionalt plan

I integrationen og samarbejdet på regionalt plan bør der tages fuldt hensyn til tværnationale økonomiske, sociale og miljømæssige problemer. Det fælles ressourcegrundlag udgøres hyppigt af flodsystemer, søer og grundvandsmagasiner. Grænseoverskridende samarbejde om vandressourcer bliver mere og mere vigtigt i mange udviklingsområder, hvor den voksende befolkning og ændrede forbrugsmønstre skaber spændinger i forbindelse med adgangen til og kvaliteten af vandet, både hos opstrøms- og nedstrømsforbrugere. Det vanskelige ved at være fælles om vand består i at undgå konflikter og fremme fredeligt samarbejde mellem

¹⁴ Meddelelse om Fællesskabets udviklingspolitik, KOM(2000) 212 af 26.4.2000.

forskellige interesser, både i landene og mellem dem. Det hedder i meddelelsen om konfliktforebyggelse, at EU, "hvor der klart er givet tilsagn til regionalt samarbejde, [vil] støtte regionale foranstaltninger, der tilsigter en mere rimelig forvaltning af fælles vandressourcer"¹⁵.

– **Støtte til makroøkonomiske politikker, navnlig sektorprogrammer på socialområdet**

EU erkender i sin udviklingspolitik, at "det er påtrængende nødvendigt, at der bliver formuleret sociale politikker på områder som sundhed, fødevarer sikkerhed og almen og erhvervsfaglig uddannelse *samt adgang til og bæredygtig forvaltning af vandressourcer*"¹⁶. Opfyldelse af de grundlæggende behov er af afgørende betydning for "vandforsynings sikkerheden"¹⁷. Adgang til sikker vandforsyning og sanitære installationer samt undervisning i hygiejne hænger tæt sammen med sundhed, ligesom det er en faktor - og et fag - i bedre uddannelse generelt. Nøglefaktorer i relation til fattigdom er også determinanter for dårligt helbred og fejlnæring, f.eks. manglende adgang til rent vand og sanitære installationer, fødevarer sikkerhed og dårlig hygiejnepraksis i husholdningerne, som alle vedrører vandforvaltning. I sin indsats for at fattigdomsbekæmpelse og bedre adgang til sikre forsyningspligtigheder i landdistrikter og byer - hvor et stigende antal mennesker lever i absolut fattigdom og ikke har adgang til grundlæggende social service - kan EU yde et stort bidrag til forbedringen af sundheds-, hygiejne- og ernæringsniveauet.

– **Fødevarer sikkerhed og bæredygtig udvikling i landdistrikter**

I de fleste udviklingslande er økonomisk vækst i landdistrikterne en kritisk forudsætning for den overordnede økonomiske vækst, og fødevarer produktionen er fortsat den vigtigste økonomiske aktivitet for en stor del af landbefolkningen. Det økonomiske udbytte kommer især fra varer baseret på naturressourcer såsom produkter fra landbrug, dyrehold og fiskeri, som alle kræver en bæredygtig forvaltning af vandressourcerne. Integreret forvaltning af jord- og vandressourcer er central for både vand- og fødevarer sikkerheden, især i områder, hvor der er konkurrence om vandressourcerne, og forudsætter mere effektiv udnyttelse af vandet i landbruget, som er den største bruger af ferskvand, hvis presset på ressourcerne skal mindskes. De fattigste og mest sårbare befolkningsgrupper på landet er dem, som er mest truet af udsvingene i både naturens og det økonomiske klima. En dramatisk forværring af deres situation, f.eks. forårsaget af langvarig tørke, kan medføre en betydelig risiko for alvorligt fødevarer underskud. De er derfor særligt sårbare over for mangel på vand og især på vand af acceptabel kvalitet¹⁸.

Det fremgår af EU's udviklingspolitik¹⁹, at fødevarer sikkerheden ofte skal opnås gennem regionale og ikke nationale produktions- og distributionsrammer, som kan betragtes som en overgang fra, at man er selvforsynende med fødevarer, til regional fødevarer sikkerhed. Dette kan føre til import af "virtuelt vand" i form af afgrøder, som kræver større mængder vand²⁰.

– **Institutionel kapacitetsopbygning**

¹⁵ Meddelelse om konfliktforebyggelse, KOM(2001) 211 af 11.4.2001.

¹⁶ Meddelelse om Fællesskabets udviklingspolitik, side 18.

¹⁷ Se bilag 1 - Ordforklaring.

¹⁸ European Policy to Support Rural Development. Policy Orientation Paper. GD Udvikling, februar 2000.

¹⁹ Meddelelse om Fællesskabets udviklingspolitik, side 27.

²⁰ Se definitioner i bilag 1 - ordforklaring.

De sektorer, som kræver institutionel støtte og kapacitetsopbygning, er blandt andet dem, som er involveret i udviklingen og gennemførelsen af en integreret strategi for vandressourceforvaltning, især på længere sigt. Der opstår samme behov i henseende til vand som på mange andre områder: sammenhængende strategier på alle niveauer - lokalt, regionalt og nationalt - for at hindre opsplnitning, samt åbne, ansvarlige institutioner. Sund vandforvaltning kræver politisk ansvarlighed og god embedsførelse. Strategier til fattigdomslempelse skal "ejes" fuldt ud af regeringerne og det civile samfund; rimelig fordeling af vandet og forureningsforanstaltninger til sikring af folkesundheden skal være baseret på princippet om god embedsførelse.

På lokalt plan og især i lavindkomstområder kan støtte til vandforbrugersammenslutninger eller samfundsbaseede organisationer, der arbejder med forvaltning af forsyningspligtigheder, bidrage til vandforsyningssikkerheden og fattigdomslempelsen. På regionalt plan kan støtte til organisationer i vandløbsoplande styrke en integreret vandforvaltning og forebygge konflikter.

– **Handel og udvikling**

EU støtter bæredygtige handelspolitikker, især i de fattige lande, for at fremme en ikke-inflatorisk vækst og samtidig bevare miljøressourcerne og sikre social lighed. EU er derfor rede til at støtte landene med at få vedtaget handelspolitikker, som tager hensyn til knappe vandressourcer.

I miljøer med vandknaphed er det nødvendigt at være særligt opmærksom på vandforvaltning i relation til produktion af og handel med landbrugs- og industrivarer. Forholdet mellem handel og vandforsyningssikkerhed er relevant i sammenhænge, hvor de fattiges interesser er berørt, især subsistenslandmænds. Se kapitel 4.4 for yderligere beskrivelse af denne store globale udfordring.

– **Transport**

Transportsektoren og især vejtransport er en af de sektorer, som EU yder omfattende støtte til. I nogle regioner kan der dog investeres i flod(og hav-)transport. I deltaområder, kystområder eller skovdækkede kystområder kan vand-transportssystemer være den bedste eller den eneste løsning, men mangel på - eller for meget - vand kan true denne transportform. Den omfattende flodtransport i Europa har vist, at sådanne aktiviteter kan indebære store fordele, men også alvorlige miljøtrusler. EU har således erfaret, at udnyttelsen af vandveje til transport skal ses i sammenhæng med en integreret vandressourceforvaltning, hvor dette er muligt, og støtter bæredygtige transportpolitikker, som omfatter planlægning af både areal- og vandanvendelse.

– **Horisontale og andre aspekter**

Ligevægt mellem kønnene. Det hedder i meddelelsen om EU's udviklingspolitik, at ulighed mellem kønnene hindrer vækst, nedbringelse af fattigdom og fremskridt i henseende til sundhed og uddannelse²¹. Ulighed mellem kønnene bidrager bl.a. til at øge fattigdommen på grund af den tunge byrde, der lægges på kvinder i form af den tid og energi, de bruger på at hente vand til husholdningen. Ikke blot overses deres rolle som 'vandbærere' og vandforbrugere ofte i vandplanlægnings- og -forvaltningsprocessen, men nødvendigheden af at frigøre dem fra det hårde arbejde med at hente vand tillægges ikke stor nok betydning af

²¹ KOM(2000) 212.

dem, som håber på at inddrage dem i de programmer, der er rettet mod at skabe indkomster og nedbringe fattigdommen. Inddragelse af kønsaspektet bør derfor tillægges særlig vægt i vandrelaterede politikker og programmer.

Miljø og bæredygtig udvikling: Som belyst ovenfor er vands betydning for et bæredygtigt miljø blevet drøftet på internationalt plan. Når fattigdomslempelse og menneskelig udvikling sættes i centrum for politikken, er det vigtigt at erkende, at disse målsætninger kun kan nås, hvis vi beskytter de naturlige økosystemers integritet og funktion, da det jo er dem, som er selve baggrunden for vores eksistens. Miljøinvesteringer som bedre jord- og vandforvaltning, investeringer i sanitære installationer, affaldshåndtering og ren luft giver ofte et stort udbytte til både økonomi og samfund, og samtidig fremmes en bæredygtig anvendelse af ressourcerne. Hvis vi ignorerer miljøtruslerne, underminerer vi ikke blot indsatsen for at nedbringe fattigdommen, vi øger faktisk fattigdommen.²² Et fælles EU/UNDP-initiativ om følgerne af at inddrage de fattige i en bedre miljøforvaltning er navnlig rettet mod vandressourcer²³.

Bæredygtig udvikling omfatter også forskellige anvendelser af vand til f.eks. energi, industri og rekreative formål. Adgang til en pålidelig *energikilde* er af stor økonomisk betydning i udviklingslandene, som er afhængige af kraft til at pumpe vand, enten til vanding eller anvendelse i husholdningerne, og affaldshåndtering, som indvirker på vandets kvantitet og kvalitet. Vandkraftanlæg kræver ofte, at vandet inddæmmes, hvilket indvirke negativt på samfund og miljø. *Industriens* udnyttelse af vand skal også indgå i en integreret vandforvaltning, og der bør udvikles specifikke forureningsforebyggende politikker. Andre vigtige vandrelaterede bekymringer, f.eks. forvaltning af oversvømmelser og kystområder samt klimaændringernes indvirkning på vandforvaltningen, beskrives i kapitel 4.

Forskning: En række områder, som indgår i samspillet mellem effektiv vandforvaltning og nedbringelse af fattigdommen, bør undersøges til bunds. Forskning (og kapacitetsopbygning) spiller en central rolle i udviklingen af en kritisk viden, som er en nødvendig baggrund for udformningen af politikker og for selve gennemførelsen af både politikker og principper. Forvaltningen og mængden af vand er fastlagt som en nøgleaktion under det femte rammeprogram for miljø og bæredygtig udvikling samt også under et INCO-program (International Cooperation). Yderligere oplysninger om disse forskningsprogrammer findes i bilag 3.

3. HVORDAN VAND INDGÅR I EU'S MEDLEMSSTATERS OG ANDRE AKTØRERS POLITIK

3.1. EU's medlemsstater

De fleste af EU's medlemsstater lægger stor vægt på at inddrage vand i udviklingssamarbejdet. Det gælder f.eks. *Østrig, Danmark, Tyskland, Irland, Nederlandene, Sverige og Det Forenede Kongerige*. For nogle af landene er vand en integrerende del af det enkelte lands samarbejde, f.eks. *Portugals* samarbejde med Mozambique; for *Finland* er vand medtaget i sektorbudgettet for bistand til sundhed eller uddannelse. Skønt der er forskelle mellem den betydning, der tillægges vand som en del af udviklingssamarbejdet og også i vandrelaterede politikker og prioriteter, er der mange lighedspunkter mellem de politiske rammer.

²² Meddelelse: Inddragelse af miljøet i EF's økonomiske samarbejde og udviklingssamarbejde

²³ EU/UNDP-initiativ vedrørende fattigdom og miljø

Opfyldelse af de grundlæggende behov for vandforsyning og sanitære installationer prioriteres højt, især i programmerne for fattigdomsnedbringelse - da fattigdom jo er identificeret som mangel på midler til at sikre et bæredygtigt udkomme - men denne aktivitet skal også ses i sammenhæng med en integreret forvaltning af vandressourcer. Der har også været et skift væk fra enkeltstående tekniske projekter i retning af en mere helhedsorienteret strategi, som omfatter kapacitetsopbygning, forvaltning på lokalt plan, deltagelse af alle parter, herunder især kvinder, undervisning i hygiejne, bevidstgørelse og etablering af offentlige/private partnerskaber - som alle tager udgangspunkt i ønsket om langsigtet bæredygtighed, både for vandressourcen og de serviceydelser, som er baseret på den. De fleste medlemsstater går også mere og mere over til sektorstøttende programmer i stedet for individuelle projekter. Nogle lande yder støtte til ny og alternativ teknologi såsom regnvandsindvinding og økologisk sanering og lægger mere og mere vægt på bl.a. vandets kvalitet i form af støtte til forureningsforebyggelse i stedet for at bekæmpe forureningen, når den er indtruffet, gennem vandrensning.

Sammendrag af medlemsstaternes vandpolitikker findes i bilag 4, og dokumentlisten i bilag 5 omfatter referencer til de enkelte politiske dokumenter.

3.2. Samordning og komplementaritet

I overensstemmelse med EF-traktaten er formålet med samordningen og komplementariteten mellem EU's og medlemsstaternes udviklingssamarbejdspolitikker og -aktiviteter at øge indvirkningen af EU's bidrag til partnerlande. Den overordnede samordning af samarbejdet inden for rammerne af landeprogrammerne er partnerregeringernes primære opgave og hovedansvar. Det Europæiske Fællesskab kan dog også bistå med samordningen af partnerlandenes donorers aktiviteter. Dette er særlig relevant, når den primære støttekilde er EU's medlemsstater og Fællesskabet. Entydige strategier udarbejdet af partnerlandene er de ideelle rammer for komplementaritet; målet - en mere bæredygtig anvendelse af begrænsede ressourcer - skal nås gennem erfaringsudveksling, ved at undgå unødigt dobbeltarbejde og udnytte synergieffekten på forskellige ekspertiseområder.

Der afholdes regelmæssigt ekspertgruppemøder med medlemsstaterne, hvor man drøfter politikker, praksis og retningslinjer for arbejdet, og hvor man fastlægger en koordineret europæisk strategi, der skal bidrage til at opfylde de internationale udviklingsmål. Samordningen sker også på landeniveau, mellem Kommissionen og EU's medlemsstater og også med andre donorer.

3.3. Internationale organisationer og partnerskaber

Som beskrevet i bilag 4 arbejder adskillige FN-agenturer med vandrelaterede emner (UNDP, UNICEF og WHO, FAO, UNCHS, WMO, UNESCO og UNEP); nogle har et bredt mandat, mange andre et mere specialiseret fokus. FN's Kommission for Bæredygtig Udvikling, som er opfølgende organ for Agenda 21- processen, arbejder også med vandrelaterede emner, især ud fra et miljøperspektiv. Kommissionen samarbejder nu tættere med FN-systemet på udviklingsområdet²⁴ for at øge komplementariteten og synergieffekten.

Verdensbanken fokuserer i højere grad på fattigdomsnedbringelse, herunder adgang til vand og sanitære installationer. Verdensbanken er ligeledes aktiv med hensyn til

²⁴ Meddelelse fra Kommissionen: "Opbygge et effektivt partnerskab med FN inden for udvikling og humanitære anliggender" (2. maj 2001).

grænseoverskridende vandområder som led i konfliktforebyggelsen. Den Globale Miljøfacilitet har internationale farvande som et af sine indsatsområder.

Water Supply and Sanitation Collaborative Council er det vigtigste internationale forum, der behandler emner som vand, etablering af sanitære installationer og hygiejne. Global Water Partnership blev nedsat for at opfylde behovet for koordination i den integrerede strategi for vandressourceforvaltningen. EU samarbejder ligeledes med ngo'er, den private sektor, faglige organisationer og forskningsinstitutter. Adskillige konventioner omfatter forpligtelser af relevans for vandforvaltning.

3.4. EU's rolle: politisk dialog, udviklingssamarbejde og handel

Fællesskabet opfylder sine mål på udviklingsområdet ved hjælp af tre hovedvirkemidler: politisk dialog, udviklingssamarbejde og handel. Disse midler styrker gensidigt hinanden og bør anvendes for at gennemføre Kommissionens politikker på vandområdet. På grund af de mange forskellige politikker med en vand-dimension kan Kommissionen tage hensyn til den mulige indvirkning af samtlige relevante programmer i udformningen og gennemførelsen af målrettede foranstaltninger.

Inden for EU's politiske mandat til fattigdomsnedbringelse spiller øget vand- og fødevarer sikkerhed en stor rolle. Da EU er den største, enkeltstående donor af gavebistand, har den både muligheden for og ressourcerne til at yde et betydeligt bidrag til den globale indsats for vandforsyningssikkerhed i husholdninger og samfund, på nationalt og internationalt plan. Hvis dette arbejde gennemføres i tæt samarbejde med EU's medlemsstater, skabes der større overensstemmelse mellem politikker og prioriteter, og aktiviteterne kan bedre samordnes.

Regionalt samarbejde er centralt i EU's udviklingsstøtte. Takket være den relevante ekspertise med vandforvaltningspolitikker i EU (f.eks. udarbejdelse og gennemførelse af vandrammedirektivet, et retligt bindende instrument, der fremmer de samme principper i EU, som er beskrevet i denne meddelelse for udviklingslandene) kan Kommissionen i høj grad styrke en integreret vandressourceforvaltning på regionalt plan, også i tilfælde, hvor der er behov for forebyggelse af vandrelaterede konflikter. Samarbejdet mellem EU og andre internationale aktører kan øge tilliden mellem de forskellige deltagere i projekter vedrørende tværnationale floder, søer eller grundvandsmagasiner.

4. OVERVEJELSER FOR FREMTIDEN

4.1. Styrkelse af den politiske profil

Denne meddelelse understreger nødvendigheden af at øge bevidstheden om, hvor skrøbelig den globale ferskvandsforsyning er, og vigtigheden af at sikre en rimelig fordeling for at give alle verdens borgere - især de fattigste - en fornuftig livskvalitet. Alle aspekter af ressourcen og dens forskellige anvendelser og også dertil knyttede områder såsom et bæredygtigt miljø, forurening og sanitære installationer bør gøres til genstand for politisk bekymring for vandet på vor planet. En kraftigere politisk profil for vand bør sættes på Den Europæiske Unions samarbejdsdagsorden. Som allerede beskrevet er der rettet international opmærksomhed mod dette område, dels i form af selvstændige initiativer, dels i forbindelse med fattigdomsinitiativerne, og desuden deltager EU's institutioner i diskussionerne og de praktiske aktioner i denne sammenhæng. Meddelelsen slår fast, at princippet med sektorinddeling er grundlaget for strategiudviklingen. Både de regionale og globale prioriteter

gennemgås i dette kapitel, hvis formål er at udforme og belyse centrale budskaber for fremtiden.

Fællesskabets seks udviklingsprioriteter danner de overordnede rammer for at nå ovennævnte mål, og **den integrerede vandressourceforvaltning bør** anvendes på nedenstående tre kritiske områder inden for aktiviteter for rent vand:

- (1) Alle mennesker, især de fattigste, skal have adgang til tilstrækkeligt *drikkevand af god kvalitet og mulighed for bortskaffelse af affald* inden for rammerne af det overordnede mål, nemlig fattigdomsnedbringelse og forbedring af befolkningernes sundhed og livskvalitet.
- (2) Bæredygtig, rimelig *forvaltning af tværnationale vandressourcer*, hvor der skal tages hensyn til alle relevante interesser og konkurrerende behov hos de forskellige brugere, især dem, der bor ved floder eller i stater med samme ressourcegrundlag.
- (3) *Tværasektoriel koordinering for at sikre rimelig, hensigtsmæssig fordeling af vand mellem de forskellige brugergrupper*, hvilket forudsætter, at vandforvaltningsprincipperne indarbejdes i dermed relaterede politikker såsom vand til fødevarer, miljø, energi, industri osv.

Som beskrevet ovenfor er hovedformålet med en integreret strategi at forene konkurrerende behov og anvendelser med udgangspunkt i det tværgående princip om lighed mellem kønnene. Inden for dette overordnede formål skal opmærksomheden navnlig rettes mod forskellige aspekter af 'integration': *mellem sektorer og blandt partnere* for at hindre en opsplitning af ansvarsområder; *mellem areal- og vandanvendelse* i vandløbsoplande eller afvandingsområder; *mellem beskyttelse af vandkvaliteten* (med vægt på forebyggelse af forurening) og *maksimering af kvantitet*, mellem anvendelse af *overfladevand og grundvand*, mellem *udbuds- og efterspørgselsbaserede foranstaltninger* (hvilket forudsætter prissætning af forsyningspligtigheder) og endelig mellem *kortsigtet vandefterspørgsel* til menneskelig udvikling og *langsigtede krav* til beskyttelse af levesteder og biodiversitet, især i vådområder.

Det primære ansvar for at sikre rimelig og bæredygtig vandressourceforvaltning ligger hos regeringerne²⁵. Støtte til udviklingslandenes og -regionernes udformning af deres egne vandforvaltningspolitikker og -strategier og styrkelse af deres offentlige finansieringskapacitet vil dermed gøre det muligt at opnå vandforsyningssikkerhed.

For at den integrerede strategi kan få den største virkning, bør den gennemføres på afvandingsniveau - vandløbsopland eller delopland - hvor dette er hensigtsmæssigt. Det er derfor vigtigt at fremme udviklingen af planer for **forvaltning af vandløbsoplande**. Vandprojekterne skal være i overensstemmelse med disse planer, og hvis der ikke er sådanne planer, skal de være rettet mod at støtte udarbejdelsen af dem.

4.2. Integreret vandressourceforvaltning i praksis

– Bevidsthed og deltagelse

Øget bevidsthed hos alle parter er nødvendig for en erkendelse af vands værdi i alle dets dimensioner - økonomisk, social, kulturel, sundhedsmæssig og miljømæssig. Bedre forståelse af presset på vandressourcerne og følgerne af uansvarlig og uhensigtsmæssig adfærd i relation til vand øger motivationen til at forvalte vandet mere effektivt og definere samfundsnormer,

²⁵ Henstillinger til handling (nr. 1), den internationale ferskvandskonference i Bonn, december 2001.

som er tilpasset en ny situation. Brugere skal forstå, at ret til at bruge vand medfører ansvar for, at det anvendes bæredygtigt, og at det genbruges. I miljøer, hvor vand og vandrelaterede serviceydelser traditionelt har været 'gratis', skal brugerne på en overbevisende måde bibringes budskabet om, at vand har en økonomisk værdi, og at der skal betales for ydelserne. Politikerne skal forstå, at efterspørgselsstyring bør foretrækkes frem for udbudsstyring, som har en tendens til at øge ulighederne og udelukke de fattige, samtidig med at de mere velstående får støtte til ydelserne. Øget bevidsthed hos alle parter er også en forudsætning for tværnationalt samarbejde. Der bør ydes støtte til aktiviteter som offentlige uddannelseskampagner rettet mod unge og voksne, der skal gennemføres i medier, skoler og uddannelsesinstitutioner, kvindeorganisationer, faglige organisationer og politiske fora.

Det er nødvendigt, at alle parter *deltager* for at opnå et ligeværdigt partnerskab på alle niveauer og i alle sammenhænge, herunder også ligevægt mellem kønnene. Her henvises ikke blot til ledere, teknikere, fagfolk og kontorpersonale, men til alle dele af samfundet, også økonomiske og sociale aktører, repræsentanter for det civile samfund såsom ngo'er, brugerorganisationer og den private sektor. *Ejendomsret* er nøglen til vellykkede politikker og aktiviteter, især i henseende til fattigdomslempelse. Effektiv udarbejdelse og gennemførelse af politikker forudsætter også partnerskaber mellem donor- og partnerlande.

– **Institutionel styrkelse og forvaltning**

Vellykkede politikker, programmer, projekter og serviceydelser afhænger i høj grad af kapaciteten, ressourcerne og ekspertisen hos de ansvarlige institutioner, uanset om disse er formelle nationale eller internationale organer såsom de såkaldte River Basin Organisations eller mere uformelle grupperinger som f.eks. vandforbrugersammenslutninger. Sidstnævnte er af særlig betydning i lyset af princippet om, at vandrelaterede serviceydelser bør *forvaltes på det laveste, mest hensigtsmæssige administrative niveau*, hvor borgerne inddrages i forvaltnings- og ledelsesbeslutninger vedrørende vandressourcer. Nyskabende former for serviceydelser omfatter brugere, uformelle serviceudbydere og private virksomheder. Opmærksomheden bør rettes mod lovgivningsmæssige rammer, administrationskapacitet og åbenhed for at sikre god 'vand-embedsførelse'. Der kan ligeledes være behov for specifikke mekanismer til at beskytte de fattiges interesser og sikre lighed mellem kønnene.

Et af de vigtigste samarbejdsområder er derfor *kapacitetsopbygning*, som skal ske gennem udvikling af de menneskelige ressourcer, uddannelse og netværkssamarbejde for at gøre vandinstitutionerne mere effektive og forsyningspligtighederne mere attraktive for private investorer, som er nødvendige, hvis der skal slås bro mellem det nuværende og det nødvendige udgiftsniveau. Partnerlandene skal tilpasse deres vandrelaterede politikker for at kunne udvikle og anvende hensigtsmæssige strategier på lokalt, nationalt, regionalt og internationalt plan.

Udbygning af viden- og erfaringsudvekslingen og kontakten mellem aktører fra Europa og udviklingslandene ville effektivisere den integrerede planlægning for vandløbsoplande. EU's erfaringer kan udnyttes til at oprette regionale støttegrupper og ekspertisecentre, således at landene kan nyde godt af f.eks. succeshistorier om forbedret 'vand-embedsførelse' eller om indførelse af en integreret strategi for vandressourceforvaltning (som EU's vandrammedirektiv som eksempel på vandforvaltning i vandløbsoplande), der også kan gennemføres i en tværnational sammenhæng.

– **Efterspørgselsstyret forvaltning**

Som følge af forbedrede levevilkår og øgede sociale forventninger stiger efterspørgslen efter vand i næsten hele verden. Mange lande i udviklingsverdenen går nu bort fra et forvaltningsscenario baseret på udbud over til at basere det på efterspørgsel. Dette kan beskrives som en 'vandforvaltningsstige', nemlig når efterspørgslen og konkurrencen er lav, dvs. der er forholdsvis uproblematisk adgang til det pågældende produkt, omkostningerne er lave, og det tekniske og institutionelle system forholdsvis enkelt. Større efterspørgsel (flere personer pr. flow-enhed) vil i starten resultere i tekniske ordninger for at øge udbuddet, dvs. forvaltning af udbudssiden. Yderligere efterspørgselsstigninger vil føre til konkurrence mellem sektorerne og belastning af miljøet. Disse udfordringer kan ikke løses med tekniske, udbudsstyrede midler alene, hvorfor der bør indføres forvaltningsstrategier. Gradvist bliver en 'bedste mulige anvendelse' af vandet uundgåelig, og det forudsætter hensigtsmæssige institutionelle systemer.

En samordning af udbuds- og efterspørgselsbaserede foranstaltninger kræver støtte til kapacitetsopbygning. Der bør udvikles ekspertise på en række områder, f.eks. i henseende til de faktorer, der påvirker efterspørgslen, og de miljømæssige indvirkninger på forskellige af 'stigens' trin.

I en situation med øget efterspørgsel er udfordringen at mindske efterspørgslen og samtidig øge outputtet (pr. enhed vand). Det betyder, at der skal sættes en værdi på vand til alle anvendelsesformer, og man skal *prissætte forsyningspligtigheder* og indføre bøder eller tariffer for vandforurening. En effektiv efterspørgselsstyring omfatter beskyttelse af vandkilder og genbrug af vand. Prissætningen skal ikke begrænses til omkostningerne for serviceydelse, men også de nødvendige udgifter til miljøbeskyttelse mod affald og forurening ud fra princippet om, at 'forureneren betaler'. Ganske vist er det nødvendigt at dække omkostningerne for at sikre adgang til og behandling af vand, men det er også vigtigt at opfylde fattiges og sårbare gruppers grundbehov ved at indføre hensigtsmæssige tarifstrukturer og betalingssystemer. Fordi prissætning er et følsomt område, er det nødvendigt at udvikle åbne mekanismer med deltagelse af brugerne og gradvist indføre hensigtsmæssige incitamenter og nye prissætningssystemer.

– **Udvidelse af videngrundlaget**

Videngrundlaget vedrørende vand, spildevand og affald samt effektiv, rimelig og bæredygtig forvaltning deraf i udviklingslandene skal udvides på en række områder, bl.a. kendskab til strategiske forhold, forvaltningssystemer og teknologi. Det kan bygge på vellykkede erfaringer med internationalt samarbejde om videnskab og teknologi. Det er af stor vigtighed at udvikle koncepter, som kan bidrage til at omsætte principperne om bæredygtig udvikling af vandressourcer til praksis, og her bør vægten naturligt ligge på hensyn til samfundets behov og rimelig adgang. Ligeledes bør der fokuseres på nyskabende strategier (f.eks. for efterspørgselsstyring og økologisk sanering). Der er store chancer for at opnå konkrete resultater, hvis der gøres en større indsats for at introducere og udnytte forskningsresultater, viden og innovation gennem kapacitetsopbygning.

Der vil blive fastlagt nye prioriteter for samarbejdsforskningsprogrammer (f.eks. INCO - se bilag 3) om overgangen til bæredygtighed gennem en permanent dialog og samspil med partnerinstitutioner, ligesom der vil blive taget hensyn til resultaterne af den internationale debat. I lyset af fremtidens udfordringer vil integrerede og tværfaglige politikker og systemforskning blive prioriteret højest. I denne sammenhæng er det af afgørende vigtighed sammen med partnerne i udviklingslandene at udvikle og formidle den nødvendige viden for at opfylde disse samfunds nye forventninger, navnlig hos de mest ugunstigt stillede, sårbare grupper. Den viden, som forskningen genererer, skal skabe nye perspektiver og gøre det

muligt at vælge bæredygtige livsstilsformer og anvendelser af vandressourcer samt kunne danne grundlag for hensigtsmæssige initiativfremmende og regulerende politikker.

– **Samordning**

Samarbejdet om vandprogrammer mellem bilaterale og multilaterale donorer og internationale organisationer bør styrkes på regionalt og internationalt plan. I denne sammenhæng kan den uformelle vandekspertgruppe bestående af repræsentanter for EU og EU-medlemsstaterne fortsat afstikke retningslinjerne for udviklingen af politikker og en koordineret anvendelse af dem. Komplementaritet er vigtig, og EU opfordrer derfor donorerne til at samordne deres aktiviteter for at sikre komplementariteten og øge støttens effektivitet. Andre aktioner omfatter samarbejde med Verdensbanken og partnere i udviklingslandene inden for rammerne af fattigdomsnedbringelsen, lande- og sektorstrategier og programmer, hvis mål er at sikre, at vand prioriteres højt og gøres til genstand for en integreret strategi.

Det anbefales at styrke samarbejdet med Global Water Partnership, især i netværksaktiviteter i udviklingsregionerne, og med Water Supply and Sanitation Collaborative Council, FN's agenturer - f.eks. FAO om vand til mad - konventionsprogrammerne, det civile samfund og ngo'er for at fremme samfundsforvaltede serviceydelser, og endelig med den private sektor. Samordning mellem donorer er navnlig vigtig i forbindelse med forvaltningen af tværnationale farvande.

EU bør spille en aktiv rolle i tæt samarbejde med medlemsstaterne (ikke kun de nationale myndigheder, men også den private sektor og det civile samfund) i arbejdet med verdenstopmødet om bæredygtig udvikling i 2002 og det tredje World Water Forum i 2003.

4.3. Aktioner i forbindelse med forskellige vandanvendelser

De kritiske områder, der er fastlagt i afsnit 4.1, og som politikerne især bør fokusere på, dækker alle forskellige vandanvendelser inden for rammerne af en integreret vandressourceforvaltning, og alle finansieringskilder (offentlige og private) bør mobiliseres på dette område²⁶. Mulighederne på de forskellige områder beskrives i lokalt og nationalt perspektiv. Det regionale samarbejde (tværnationale farvande) og forholdet mellem vand og kritiske globale forhold som klimaændringer og handel vil blive behandlet i dette afsnit.

– **Vandforsyning og etablering af sanitære installationer**

Målet med "vand og sanitære installationer for alle", som blev fastlagt for det internationale vand-tiår, er stadig langt fra opfyldt. Som anført i kapitlets begyndelse er det vigtigt at yde støtte til forsyningspligtigheder, så de dårligst stillede befolkningsgruppers behov kan opfyldes.

For at nå dette mål skal andre budskaber dog understreges, bl.a. nødvendigheden af at forbedre drifts- og vedligeholdelseskapaciteten og øge brugernes deltagelse; mindske overforbrug og ødsel brug af vand; indføre vandspareanordninger og genbruge vand, når dette kan lade sig gøre; prissætte forsyningspligtigheder korrekt for at beskytte de fattiges interesser samt indføre incitamenter til at forbedre vandkvaliteten på samfundsniveau, f.eks. ved at beskytte brønde og oplagre vand korrekt.

²⁶ Henstillinger til mobilisering af finansielle ressourcer, International Freshwater Conference, Bonn, december 2001.

I denne sammenhæng skal to vigtige prioriteter²⁷ for vand understreges:

Udvidet adgang til sanitære installationer og hygiejneundervisning

Sanitære installationer er et overset område, hvis enorme følger for helbredet bør understreges og prioriteres. Bedre hygiejneadfærd og miljøsanering sammen med sikker vandforsyning skal defineres som en kritisk bestanddel af folkesundhedsprogrammerne, f.eks. ved at øge forståelsen i lavindkomstsamfund af forbindelsen mellem manglende hygiejne og sygdom.

Desuden er der behov for en detaljeret undersøgelse af de tekniske optioner i henseende til sundhedsrisici, herskende holdninger og skikke, befolkningens accept af nye teknikker, eksisterende viden og praksis, omkostninger, ejendomsret til faciliteterne samt de lovgivningsmæssige rammer. Kendskabet til nye, lovende - og allerede eksisterende - teknikker bør udbredes, f.eks. *økologisk sanering*²⁸. Små genbrugssystemer kan tilpasses de økonomiske vilkår og forvaltningskapaciteten (hvilket avancerede rørsystemer ikke kan) med store fordele til følge (bedre miljø og vandbesparelser).

Urbaniseringens følger

Den hastige urbanisering i alle del af udviklingsverdenen lægger øget pres på den kommunale vandforsyning, dræningssystemer og sanitære installationer, herunder kloakering. Det centrale i denne sammenhæng er, at kun de færreste beboere i byerne har råd til at få vand fra hovedvandleddningerne og blive tilsluttet kloaknettet, og enhver strategi for opfyldelse af behovet hos de fattige i byerne skal derfor omfatte billigere løsninger, som bygger på brugernes kapacitet. Et andet vigtigt budskab er, at der opstår større fare for borgernes helbred, hvis vandkvaliteten i det grundvandsdannende område ikke beskyttes.

– **Vand til fødevarer: Sikkert vand, sikre fødevarer**

Fødevarer sikkerhed i husholdninger, i lokalsamfundet og på nationalt plan er et vigtigt led i fattigdomsbekæmpelsen. Fødevarer sikkerhed kan ikke adskilles fra adgang til vand i en verden, hvor en stor del af verdens ferskvandsressourcer anvendes til vanding i landbruget; dette spørgsmål vedrører også behovet for vand til dyrehold og fiskeri/akvakultur. Fornuftig anvendelse af vand og forvaltning af vandet til fødevarer forudsætter, at der lægges vægt på små, vandeffektive anlæg og teknologier (indvinding af regnvand, drypvanding osv.). Afgrødernes sårbarhed over for tørke og oversvømmelser er også et vigtigt emne i vandpolitikkerne. Fremme af miljøvenlig landbrugspraksis og mindre brug af kemikalier er en nødvendighed, hvis vi skal undgå at forurene vandet på grund af forkert anvendelse og oplagring af disse stoffer.

Mens det er vigtigt at erkende, at fødevarerproduktionen i byerne (og i byområder) bidrager til at opfylde behovet hos de fattige befolkningsgrupper i byerne, bør aktioner til fremme af fødevarer sikkerhed i fattige landdistrikter omfatte diversificering af lønnet arbejde sammen med vandsparemetoder (f.eks. regnvands-vandingssystemer i landbruget, hvilket øger miljøets bæredygtighed, fordi det mindsker methan-emissionen) og mere bæredygtige forvaltningssystemer (f.eks. vanding, som maksimerer produktiviteten pr. vand-enhed, særlige former for landbrugspraksis i tørre områder, som mindsker tilsaltning osv.). Dette ville sikre alternative indtjeningsmuligheder for de fattigste og også mindske presset på de knappe vandressourcer.

²⁷ Handlingsrammer, Global Water Partnership

²⁸ Se definitioner i bilag 1 - ordforklaring.

– **Beskyttelse og genetablering af vandressourcer og økosystemer**

Overudnyttelse af vand til menneskeligt forbrug kan få katastrofale følger for de naturlige levesteder. I henseende til vandforvaltning betyder dette, at vandbehov og beskyttelse af vandøkosystemer bør medtages i overvejelserne.

Vandområder og især vådområder er yderst rige på biodiversitet og ofte af afgørende betydning for de fattigste; i forvaltningsstrategierne bør der derfor tages hensyn til disse ressourcers store vigtighed.

Selvrensningskapaciteten i sunde, vandøkosystemer og vådområder er et vigtigt led i forbindelse med langsigtet bæredygtighed for vandanvendelserne. Erfaringer fra Europa viser, at alle partnere i et vandløbsopland får fordel af sunde vandøkosystemer, fordi de kan mindske behovet for behandling af drikkevand og vand til dækning af andre menneskebehov.

Det er vigtigt at finde en god balance mellem menneskenes behov og økosystemernes iboende værdi på alle niveauer af vandforvaltningen. Der bør gennemføres særaktioner for at støtte vedligeholdelsen af økosystemet, således at ferskvandet ikke udsættes for overudnyttelse eller forurening. Ligeledes bør man sikre, at vigtige økologiske systemer holdes operationelle, og at tab af arter, levesteder og biodiversitet ikke udtømmer ressourcegrundlaget, som det er sket i forbindelse med fiskebestanden.

Kvalitetsnedgangen i overfladevandet og grundvandet øger behovet i både byer og landdistrikter for at angribe årsagerne og ikke blot mindske følgerne af den stigende vandforurening; støtten bør derfor i højere grad rettes mod *forureningsbekæmpelse*²⁹ i stedet for mod udbedring af allerede eksisterende forurening.

– **Bæredygtig vandanvendelse til energi og industri**

For så vidt angår *energi*, skal udviklingen af vandkraft integreres i planerne for vandressourceforvaltning, især for at sikre en rationel udnyttelse af vand til energiformål, fordi mangel på vand kan true kraftproduktionen. Donorernes interesse for projekter, som kræver store, opdæmmede søer, er dalende, bortset fra enkeltstående konkurrencedygtige lavomkostningsanlæg og anlæg, hvor følgevirkningerne for miljø og samfund er acceptable; små og mellemstore vandkraftanlæg er ofte en bæredygtig løsning på energibehovet, f.eks. i bjergområder, hvor der ikke er mange andre energikilder³⁰. Ligeledes bør der investeres i vedvarende energi til at pumpe, rense og afsalte vand, hvor dette er muligt.

Industrien er ikke blot storforbruger af vand, men også en af de største vandforurenere, idet størstedelen af det anvendte vand udledes urensset i vandvejene. Store og mindre industrier bidrager til forureningen af både overflade- og grundvand. Behovet for omkostningseffektive og økologisk hensigtsmæssige teknologier til alle former for bortskaffelse af flydende og fast affald er et centralt emne. Der bør ligeledes investeres i forureningsforvaltningssystemer.

– **Forvaltning af vandrelaterede risikoelementer og af kystområder**

Et andet vigtigt aspekt af vandressourceplanlægningen er at nedbringe antallet af vandrelaterede risikoelementer såsom oversvømmelser og tørke og mindske deres følger. Forvaltningen af *oversvømmelser* afhænger af, hvad der gøres i hele vandløbsoplandet, også opstrøms- og nedstrømsområder, og i kystområdet og dertil knyttede havområder. Forebyggelse og udbedring af følgerne af oversvømmelser bør omfatte varlingssystemer, foranstaltninger som opbygning af beskyttelsesforanstaltninger mod oversvømmelser og

²⁹ Se definitioner i bilag 1 - ordforklaring.

³⁰ World Commission on Dams: endelig rapport, november 2000.

etablering af oplagringskapacitet samt ikke-strukturelle foranstaltninger som planlægning af arealanvendelse. Foranstaltninger til udbedring af følgerne af *tørke* omfatter varslings- og reaktionssystemer; effektivt forvaltet nødhjælp, herunder forsyning af vand og fødevarerhjælp; bedre opbevaringssystemer for vand og fødevarer samt fremme af alternative udkommemuligheder for befolkningen i områder, der er udsat for tørke.

Dårlig forvaltning og mangel på eller forurening af vandressourcer indvirker på udledningsområdet - et delta eller et *kystområde* - og dertil knyttede marine økosystemer. Integreret vandressourceforvaltning i vandløbsoplande bør omfatte forvaltning af kystområdet.

4.4. De største udfordringer på globalt plan

Flere globale, langsigtede udfordringer trænger sig mere og mere på, i takt med at vandet bliver en knap ressource, f.eks. forvaltning af fælles vand for at opbygge et regionalt samarbejde og undgå konflikter; klimaændringernes følger, som øger risikoen for voldsomme naturbegivenheder og udtømmelse af ressourcer; og globaliseringen af verdenshandelen, herunder fremstilling af produkter, som kan indvirke på vandforvaltningen.

– Tværnational vandforvaltning og konfliktforebyggelse

Forebyggelsen af konflikter om vand skal bygge på samarbejde og økonomiske og miljømæssige fordele for begge parter i lige så høj grad som på selve ressourcefællesskabet. Når en stats aktiviteter resulterer i, at en anden får adgang til en mindre del af ressourcen, er der øget risiko for sammenstød i vandløbsoplandet. Statens legitimitet er desuden truet, hvis den ikke kan dække borgernes grundlæggende behov. Den politiske ledelse kan som følge heraf forsøge enten at kvæle den nationale uro eller aflede den ved at fokusere på nabolandene.

Samarbejde om tværnationale vandressourcer forudsætter øget åbenhed i opstrøms-/nedstrømsforhold og udvikling af nye partnerskaber. Også her vinder principperne om bæredygtig forvaltning af vandressourcer frem, f.eks. nødvendigheden af nye institutionelle systemer, øget decentralisering og respekt for en miljømæssigt forsvarligt vandefterspørgsel. I overensstemmelse med meddelelsens henstillinger om konfliktforebyggelse og udviklingspolitikkenes fokus på regionalt samarbejde bør EU derfor støtte en bedre regeringsførelsesstruktur for at sikre optimal anvendelse af vand og forbedre samarbejdet om forvaltningen af fælles, grænseoverskridende vandsystemer. Der er brug for hjælp til at udvikle effektive samarbejdsformer og til at koordinere indsatsen på områder som vandkvalitet og -mængde og dermed relaterede samfundsøkonomiske og økonomiske forhold. Som understreget tidligere kan en sådan hjælp bygge på EU's egne erfaringer med vandforvaltning.

Støtten til vandforsynings sikkerhed er særligt vigtig i situationer, hvor det er de fattigste befolkningsgrupper, der ikke har adgang til vand. Den omfatter foranstaltninger rettet mod at mindske truslen mod bæredygtige aftaler om vandløbsoplande og fremme af en dialog om samarbejde på områder som informationsudveksling, kapacitetsopbygning og teknologioverførsel; samarbejdet bør være koncentreret om realistiske mål og fordele i stedet for udelukkende om følsomme områder som rettigheder og tildelinger. Parternes samarbejde om forebyggelse af oversvømmelser eller udbedring af følgerne af farlige oversvømmelser bør ligeledes styrkes.

– Klimaændringernes indvirkning på fattige befolkningsgruppers adgang til vand

Klimaændringernes følger er et af de vandrelaterede problemer, der skal løses på globalt plan. En forventet intensivering af den hydrologiske cyklus med ændringer i nedbørsmønstre og evapotranspiration får betydning for menneskets levevilkår og for miljøet. Ifølge modelforudsigelserne vil vi få flere og flere periodiske og kroniske vandmangelsituationer og oversvømmelser, hvilket vil skabe problemer for adgangen til vand og dermed stor risiko for folkevandringer. Foringelse af landområder, tørke og ørkendannelse forværres af lav vandstand i floder, søer og grundvandsmagasiner, hvilket påvirker mængden og kvaliteten af ferskvandsforsyningerne. Iht. en rapport fra IPCC³¹ indtræffer de fleste af de store ændringer på de lavere breddegrader, dvs. hvor befolkningstætheden er størst. Hvor klimaet allerede er tørt, kan det måske blive endnu tørrere, hvilket vil gøre livet endnu vanskeligere for nogle af verdens fattigste befolkninger. Samtidig bor de, der er mest sårbare over for oversvømmelser, ofte i randområder. Følgerne af oversvømmelser er særligt alvorlige i lavtliggende områder, herunder i flere af de små ø-udviklingsstater.

Retfærdig adgang til vand er nødvendig i områder, hvor vandet bliver knappere. Bedre vandforvaltning vil, især i overvandede arealer, sumpe og vådområder, bidrage til at mindske klimaændringernes følger. Partnerlandene bør have hjælp i form af forskning og kapacitetsopbygning til at øge deres evne til at tilpasse sig de negative følger, og det forudsætter langtidspanlægning. Det er sandsynligvis mest hensigtsmæssigt at opbygge denne kapacitet på regionalt niveau, således at klimaændringer og relaterede emner kan inddrages i andre aspekter af vandforvaltningen.

– **Handelens indvirkning på vandforvaltning**

Verdensøkonomiens liberalisering - ofte kaldet globaliseringen - har konsekvenser for importen og eksporten af landbrugsprodukter. Sammenhængen mellem international handel og fødevarer- og vandforsyningssikkerhed, især for så vidt angår de fattiges interesser, er først på det seneste blevet genstand for opmærksomhed. Mange lande har traditionelt opfattet selvforsyning med fødevarer som et vigtigt strategisk mål og har brugt værdifulde vandressourcer på dette mål. Andre har i forsøget på at fremme landbrugs- og industrieksporten og skabe økonomisk vækst dyrket vandintensive afgrøder og drevet rovdrift på deres vandressourcer eller forurennet dem med spildprodukter fra industrien. Det kan blive dyrt at afbøde disse følger for miljøet. I miljøer med vandknaphed er det nødvendigt at fokusere mere på vandforbrug og miljøbeskyttelse i de politiske drøftelser om både landbrug og industri.

For nogle landes vedkommende kan import af 'virtuelt vand' i form af vandintensive fødevarer være en mere praktisk og omkostningseffektiv måde at sikre national fødevarerikkerhed end selv at dyrke disse afgrøder. I alle politikker, som støtter et lands mål for fødevarer- og vandforsyningssikkerhed, bør der dog tages hensyn til de fattigstes behov, især for subsistenslandmænd, som ikke har råd til at købe levnedsmidler og kan blive negativt påvirket af fødevarerikkerhedspolitikken, der ændrer de økonomiske rammer for deres udkomme. Flere åbne markeder kan skabe et større flow af korn og bedre udbytte til landmændene og har dermed en positiv indvirkning på deres indtjening, men kan også øge belastningen på vand- og arealanvendelse og påvirke andres levestandard - og landets langsigtede mulighed for overordnet fødevarerikkerhed - negativt. Dette forhold skal undersøges nærmere, og EU kan tilbyde sin ekspertise og dermed øge forståelsen af de forskellige strategiers indvirkning på fødevarer- og vandforsyningssikkerheden, hvor der også skal tages hensyn til handelspolitikker.

³¹ Den seneste rapport fra Det Mellemlandslige Panel om Klimaændringer, IPCC, 2001.

4.5. Strategisk partnerskab for vand

Kommissionen ønsker at bygge på resultaterne fra den internationale ferskvandskonference i Bonn (december 2001) og støtte udviklingen af et EU-initiativ til fremme af prioriteterne for vand og udvikling.

I Bonn fremsatte ministrene fra 22 afrikanske lande en fælles erklæring, hvor de definerede vand som en af de vigtigste naturressourcer for kontinentet. De meddelte desuden, at der vil blive nedsat et afrikansk regionalt ministerforum om vand og afholdt en konstituerende afrikansk ministerkonference i foråret 2002. Et af målene for forummet er at forbedre den integrerede forvaltning af tværnationale vandressourcer og bruge samarbejdet om vand (herunder forvaltning af vandløbsoplande) som grundlag for en tættere kontakt mellem nationerne. Ministrene opfordrede deres internationale partnere til at støtte denne proces inden for rammerne af det nye partnerskab for Afrikas udvikling.

Opmærksomheden vil navnlig blive rettet mod forvaltningen af tværnationale vandressourcer og de nødvendige aftaler mellem landene i de vigtigste internationale vandløbsoplande. Sådanne twinning-ordninger mellem europæiske og afrikanske floder kan også bidrage til at udveksle viden og kanalisere støtte til specifikke pilot-områder.

Processen bør styres af modtagerlandene. EU's indsats kunne bestå af koordinerede aktioner fra EU's udviklingsprogram og bilaterale finansieringsinitiativer fra medlemsstaterne i overensstemmelse med de almindelige finansieringsmekanismer og eksisterende procedurer. EU's aktion bør gennemføres i samordning med FN's agenturer, multi- og bilaterale donorer og internationale partnerskaber. Med hensyn til det afrikanske ministerforum for vand bliver den indledende partner UNEP.

Relevante parter, f.eks. vandindustrien, vil blive opfordret til at deltage aktivt i udformningen og den eventuelle gennemførelse af dette initiativ om udvikling af nye former for finansiering af, ejendomsret til og gennemførelse af infrastrukturprojekter; også repræsentanter for det civile samfund og ngo'er, der har erfaring med vand og udvikling vil blive inviteret til at deltage.

5. KONKLUSIONER

Den *udfordring*, som hele verden står over for, nemlig den stigende knaphed på vand af god kvalitet, er især akut i udviklingslandene, hvor det er vigtigt at sikre bæredygtig, rimelig adgang til sikkert vand til alle anvendelser med særlig vægt på at opfylde de fattiges grundlæggende behov.

Hele *donorsamfundet* skal i fællesskab bistå partnerlandene med at finde løsninger på denne udfordring. Det forudsætter et større engagement i udviklingen og gennemførelsen af vandpolitikker, så vandforvaltningen kan blive mere rimelig, effektiv og resultatorienteret. Indsatsen for at skærpe vands politiske profil på udviklingsdagsordenen bør samordnes på især EU-plan med udgangspunkt i det eksisterende tætte samarbejde. Som det fremgår af afsnit 4.5, er verdenstopmødet om bæredygtig udvikling en lejlighed til at fremme et vandinitiativ, der bygger på resultaterne fra ferskvandskonferencen i Bonn.

For *partnerlande og -regioner* betyder dette, at vand bliver sat på den politiske dagsorden som et vigtigt led i strategierne for fattigdomsbekæmpelse, og at det sikres, at forsyningspligtigheder integreres på sundheds- og uddannelsesområdet, dvs. i de grundserviceydelser, som alle skal have adgang til. God regeringsførelse samt politiske og

sektorielle reformer er nødvendige for at løse disse problemer. Bevidstgørelse, institutionel styrkelse og kapacitetsopbygning er nødvendige for at styrke planlægning og beslutningstagning og sikre, at alle parter deltager og tager ansvar for politikker og strategier.

I *Den Europæiske Union* skal en sådan strategiudvikling tage udgangspunkt i, at vandforvaltning integreres i de prioriteter, der er beskrevet i denne meddelelse, og der skal indføres rammer for en "integreret vandressourceforvaltning".

For at nå disse mål er et skift i *tankemåde* nødvendigt: det er vigtigt at erkende, at alle vandbrugere har et ansvar; at følge en reel integreret strategi, hvor alle aktører samarbejder som partnere, f.eks. ved at integrere jord- og vandforvaltning og forebyggelse af vandforurening. Et skift i retning af en bæredygtig vandadfærd forudsætter, at der indføres nye samfundsnormer; det er vigtigt at slå fast, at vand har en værdi, hvilket kan ske ved at øge bevidstheden om dets betydning i alle de forskellige anvendelser. Samtidig skal der findes nyskabende løsninger, som er bæredygtige på langt sigt, ud fra en erkendelse af, at der ikke findes nogen standardløsning på alle problemer.

Der er behov for *handling* - og i de fleste tilfælde nye strategier - for at løse de vigtige, langsigtede prioriteter for forsyningspligtigheder, udvidet adgang til sanitære installationer og undervisning i hygiejne, løsning af problemer i byerne, sikring af vand- og fødevarerikkerhed, beskyttelse af vand-økosystemer og forvaltning af oversvømmelser. Konfliktforebyggelse og indførelse af fred, som er politiske prioriteter for EU, omfatter bæredygtig, rimelig forvaltning af fælles naturressourcer som vand.

I alle disse aktiviteter bør EU med alle sine erfaringer og ressourcer spille en vigtig rolle. God praksis skal udvikles i tæt samordning med EU's medlemsstater og internationale organisationer, partnerskaber og netværk for at sikre størst muligt komplementaritet og værditilvækst i Fællesskabets indsats. Denne praksis kan bygge på erfaringerne fra vandforvaltningen i EU's vandløbsoplåde, de mange forskellige europæiske strategier for forvaltning af vandserviceydelser og EU-støttet forskning.

Formålet med denne meddelelse er at skabe rammerne for den tankemåde og handling, der er nødvendig for at opnå vandforsyningsikkerhed, både i mængde og kvalitet, for alle på jorden, for os og for de kommende generationer.